

V visočino, v kateri orel
Smelo vije vzletne kroge,
Matajur svoj varh dviguje,
A nasproti njemu širi
Kolk zeleno tratno sleme,
Med gorama tema dvema
Pa počiva kakor v krilu
Lepa Livska vzor-poljana ...

(Ljvško jezero - Anton Klodič Sabladski)

POHOD ČEZ NAMIŠLJENO ČRTO

Pod Škarjovo goro
pripeta na starmini
kot mačak, ki se pleza
po gladki bukovini,
stoji prijetna, sončna vas,
zavita v gozdove,
takoj naj vam povem:
ime ji je Topolove ...

(Aldo Klodič Tedolenjih)

Kier preca bo konac tiste meje, ki tarkaj liet je ločila nas benečane od matične domovine, je naše društvo odločilo, da je treba kjek napisat ob iniciativo, ki je šla pod imenom "Čez namišljeno črto".

Kar smo se spustil po teli pot niesmo imieli u pamet, de u telim desetletju se bojo reči takuo spremenile, pa smo veseli, de so se! In smo veseli, de za tuole smo tudi mi, z našim majhanim kamanam, pomagali zazidat tele zgodovinski uspeh, ki vide skor use slovence zbrane u veliki hiši, ki se imenuje Europa.

U telo brošurico smo zbrali usega po no malo od tistih parvih deset liet pohoda iz Topoluovega na Livek, in obratno. Tuole, za na pozabit kakuo so ble težke tiste lieta kar meja nas je ločila in kako veliko krivico je tista črta dielala našim ljudem po beneških vaseh pa tudi tistim, ki so živieli po Soški dolini.

S prepričanjem, de tisti časi so šli mimo in da se ne bojo nikdar vrnili, veselo podarimo tele pridelek, ki naj bo za spomin tistim, ki so bli prisotni in za skromno pa trdno učilo tistim, ki pridejo zad za nam.

Kulturno društvo Rečan

Kakuo je bla huda tista črta

Kar sam biu šele mlad, sam rad se sprehaju po naših hribah, an dostkrat sam se podau po črti meje med tedanjo Jugoslavijo an Italijo.

An varh, ki me je dostkrat videu na njim, četudi nie nič posebnega, je varh, ki se kliče Škarje, tam gor nad Topoluovim.

Tekrat so bli šele čedni travniki nad vasjo an staze dobro upeštane, četudi se je že kazalo, da hmal ljudje bojo zapustil tiste kraje. Mladina po naših vaseh se je zgubjala, utiekala je po družih daržavah, gledala je udobit tisti kruh, ki naši kraji so ga takuo težkuo rodil, gledala je buojše življenje.

Sam se deu na pot gor za topoluško cerkvijo, an dau jo čez Ključ al pa čez Briezo. Buj pogostu čez Briezo, kier sam pried paršu do meje an pomerku "graničarje", ki so stražili na drugim kraj.

Od Brieze po varhu brega sam se spustu na Škarje, po skor plani stazi, dokjer niesam paršu na travnik, kjer nazaj začne brieg do varha. Tam sam se usednu pod kajšan liesku garim an gledu po Sauonjski dolin do Matajurja, potle dol po planinah, ki se stegavajo pruoti Livku, an le napri do Kuka an Kolovrata.

Tisti dan je biu cilj moje hoje varh Škarje, pa kar sam se usednu pod lieskovo sienco, pred očmi sam vidu pravi čudež. Pomlad je bla že pognala naravo, oku mene je že zelenielo, pa varh Matajurja je biu šele armen an Krn an njega sosiedje so bli šele pokriti z belim an pod soncam laščočim sniegom. Po dolini Soče je ležala biela magla, takuo jasna, da se je zdielo, da nie doline, ampak da z Livka stoji snežena planina do Krna. Oku vasi so že cvedle parve slive an na sredi vasi Livek se je čulo otroke uekat an se igrat. Čisto sonce je vse tuole ogrevalo z zahodnega kraja takuo ljubeznivo, da vse barve so se zdiele buj žive, ku kar so ble v resnici. Hiše, korca, pa tudi poti so se zdiele neresnične an na vse zadnje, okuole Kuka, sta mierno letala dva liepa sakola. Vse tuole je bluo čudovito, an na pamet mi je paršla Gregorčičeva "Nazaj v planinski raj".

Tuole stanje narave je trajalo an par minut, potle muhasta maglica se je potegnila pred sonce an je vse ratalo normalno. Čaku sam an dobar čas za videt, al se nazaj povarne tista atmosfera, pa mi nie vic uspelo, kier tista kombinacija nie bla vic mogoča. Sam se potegnu na varh Škarji an potle čez Ključ sam se varnu v Topoluove. Po pot sam razmišlju o telim čudeže an o tistih vaseh, ki leže na tistim čudovinem kraju. Stari časi so mi tekli pred očmi an z njimi zgodovina, legenda, primerjave telih kraju, ki meja jih je takuo tarduo razdelila. Zdi se, da teli kraji so vsak na drugim koncu sveta an ne na bregu enega samega hriba, četudi eden na drugi strani od družega.

Parve so mi paršle v pamet besiede moje matere, kar mi je prava, kuo je hodila na Livek kompier kopat. So se pobrali že v ponediejak pred dnem, da so bli gor že pred soncam, za se zaslužit celo zornado. Večinoma so hodili gor h nieki družin v vasi Golobi, četudi je buj deleč ku Livek, kier tam so buojš placjuval an so bli buj radodarni. Cieu tiedan so kopale an v soboto vičer so se varnile damu s kako palanko an z žakjam kompierja:

“... gor niesmo ble lačne, ku kajšankrat je ratalo dol doma, so imieli puno žvine v hlieve an siera an skute nie manjkalo ...” “Moja prijateljca se je bla zagledala v niekega puoba,” je še dodala, “pa tuole je bluo po te parvi vojski, je bla velika mizerija povsierod. Tekrat važno je bluo, da nie manjkalo za jest, an ljubezan nie imiela velikega pomiena.” Pa kar mi je pravla tele reči, se je videlo an čulo, da so bli zanjo *lepi časi*.

Tudi druga starejša gospa iz naše vasi mi je začudeno, pa tudi ponosno prava, kakuo je hodila, kar je bla mlada, lipin krast gor po potoce pod vasjo Šturam an tudi buj gor. Lipin so v žakjah nosile damu an je biu za ceringo prasetam, ki jih je bluo potriebno zredit za preživiet. “Kaki časi, kaka mizerija, an kuo sam bla v strahu. Z mojo prijatelco sma čakale skor tamo, pried ku sma začele ga pobierat tu žaki. Po navad po tami, par luni al par luminah ...”

Kar ti pravejo tele zgodbe, se ti zdi, da teli prestori, vasi an ljudje so pru na niekim drugim kraju sveta, se pru čuje v besiedah, da tam gor je kjek drugačnega, se čuje, da tam je nieka huda meja. An ries je, meja je an je bla, pa nie nikdar takuo ločila ljudi ku po drugi svetovni vojski. Tuole se mi je zdielo narbuj čudno. Zaki tisti kraji so bli takuo tuji našim ljudem an takuo privlačni za me, ki sam jih gledu od deleča s travniku na Škarjah ali pa s Svetega Martina?

Puno liet nazaj je tam gor stanovau an duhovnik, ki je imeu nečaka v Rečanski dolini. Telega nečaka, ki mu je bluo ime Toni, je povabu h sebe na Livek, da mu bo pomau se vešuolat. An ries Toni je ratu an imeniten človek, je potovau po Sloveniji an še dej, kot profesor an ravnatelj. Je tudi napisu vic knjig an adna od telih je bla namenjena Livku. Tam gor je preživeu njega otroške lieta an nie nikdar pozabu telih liepih kraju. Livek mu je dau vtis za napisat lirisko legendo “Livško jezero”. Tele Toni je biu Anton Klodič Sabladoski, ki se je rodiu par Hlodiču.

Kar je po naših beneških dolinah divjala druga svetovna vojska, je vic ku kaka družina iz naših vasi pošjala svoje otroke na Livek al na Livške Ravne. Tam gor je bluo buj varno an gor so tudi imieli kako žlahto, ki jih je rada sparjela.

Če lieta an lieta so bli stiki takuo ljubeznivi, zaki sada so takuo pomarzlieli? Zaki Livek je takuo deleč? Zaki tista nevidna črta, tista meja je takuo huda an nas takuo tarduo loči?

S telimi mislimi sam paršu v Topoluove an potle damu, kjer so ble druge misli buj nujne an potriebne rešitve.

Niesam mu pozabit na Livek an na tiste čudovite kraje. Takuo sam začeu premišljat o zgodovini naših kraju, ki nas je parpejala v tak neverjetan položaj, da smo z Livčani pretargali stike an smo skor se bali tudi preguorit, kar smo se srecjal.

Kar sam biu šele otrok, te stari v vasi so mi pravli zgodbe, ki so se takuo tarduo vlile v mojo kri an strašnuo vplivale na mojo pamet. Tam gor za Sv. Martinam an Kolovratom so bli zmieram vsi hudici, ki so samuo čakali parložnost za se zasut po naših liepih dolinah. Hudi so bli še buj ku smart, črno obliečeni an z dugimi sablami v rokah. Oči ardeče ku vogu, da si jih videu tudi tu tami, an še, an še ... Naši ljudje so se jim uperjal, za kar so mogli, pa nie bluo rečeno, da an dan al drug se nam na

prikažejo pred vrata. Ku tisti krat, petnajstega lieta (1915-1918) "kar smo muorli vsi utec po dolin za na prit pod njih puške." "Pa tisti so bli Niemci!" "Muč ti, ki nič na vieš, ki si se kumi vekokoču voz jajc! Tam oduod so paršli!" An tisti buogi nunac Matevžu, ki je ostu doma gor na ..., bruoazar, da je znu no malo po niemško an jim je ponudu za pit, pa ga nieso pokušali, dokjer ga nie on popiu. So se bali, da jih ostrupi. "Videte, ste sam jau, da so bli Niemci ..." "Ki blateraš? Gor so skrival otroke po senikah deleč od vasi, atu videš, kaki so bli! So pravli, da jih nastikajo na sable! Ja, muoj puobic, ti na vieš, ti si mlad, bruoazar tebe!" An takuo napri, vsako vičer, naj smo kostanj lupil al koruzo, an dan so bli na varsti Turki, drug dan tisti od Franca Jožefa, "ki smo ustavli gor par Svetim Martine" ... vse do te druge svetovne vojske. An vsi so paršli od tistega kraja! Neverjetno, kakuo je bla zgodovina prekrita an zapuščena, an kakuo so ble cenjene tele zgodbe, ki so vickrat imiele samuo politične namiene.

Pa tele zgodbe so ble vsakdanji kruh že v cajtu med parvo an drugo vojsko an so parpravle teren za zadnje lieta vojske an tudi za napri, skor do današnjih dni.

Takuo, kar v mladih lietah sam preišljavu o telih dohodkih, niesam mu zastopit, ker so bli barki an ker žleht, partizani al Niemci?

"So mi kravo pejal iz štale, te narljeuš jinico, so mi dal an kos karte an šli z njo." Buoga družina, kakuo je preživela? "So mi zuli košpe nove an me pustili bosega v sniegu, kar sam imeu samuo 13 liet." Paš ka so nual takuo majhane košpe? "So nas lovil an pejal čez Kambrieško an se nieso varnil ..." An takuo napri, vsak je imeu kako za poviedat, an na zadnjo: "... pa kar so paršli Niemci, kuo so se hitro pobral čez Kolovrat, le če so mogli!" Vse je bluo takuo zloženo, da je kazalo, da tam za Kolovratom so bli te žleht. "Niemci so bli tisti, ki so začel vojsko, tisti, ki so pobival ljudi po vsi Evropi, samuo kier nieso bli plavolasi," sam se ankrat zagnu, mlad študent, pruoat takemu nespametnemu guorjenju. Muoj oče, ki je poslušu, mi je magnu, naj mučim, an potle, kar sma ostala sama, me je zaprosu, naj ne guorim pred tistim človekom, ki je desničar, "grozni balila pod fašizmam an grozni predajalec naših ljudi, špijon, ki vsak tiedan hode pravit njega šlevtarije na niek *komando* dol v Čedad".

Tale je bla situacija po naših vaseh v mojih mladih lietah. Tisti par poglavarju so imiel v rokah skor vse naše ljudi. Se vie, da nieso bli sami. Od zunaj so imiel pomagače, ki so jim skočil na pomuoc vsakokrat, kar so potreboval. Večina od njih je zrasla s čarno srajco na ramanah. So bli takuo zabutani v njih ideje, da se nieso skor vprašal, al so pametne al ne. Drugi pa so jih podperjal, kier od tistega kraja so parhajale dobruote, ki so padale vedno v tiste hiše, ki so ble buj goreče v potiskanju tistega čarnega voza, ki je peju pruoči grobišču našo buogo slovensko kulturo.

So bli tudi taki, ki so imieli druge ideje, pa jih nie bluo puno. Preca, tisti buj ostri so bli pregnani an so se preselili v tedanjo Jugoslavijo. Nekateri so bli tudi obsojeni kot izdajalci, drugi so se pobral po sviete, kier doma je bluo nimar buj težkuo življenje. Mladina se je preca preselila po vsi Evropi, većinoma v belgijanske rudnike an tam jih je umarło na stotine zaradi boliezni. Obednega nieso nikdar sodili za tele martve, ki so bli parsiljeni v tako nevarnost ne samuo zaradi kruha, pa tudi, kier nie bluo možnosti doma v mieru živiet.

Tele zadeve so me počaso parpejale na pravo pot. Vse, kar so bli zgradili oku nas, se je začelo počaso poderjat. Četudi z veliko težavo, mladina je začela razpravljat o dogodkih an se prebivat do novih

misli. Te hudi niso bli samuo na enim kraju kot tudi te pametni ne. Življenje po naših dolinah je bilo še mogoče, četudi je bilo težko razbit tisti led, ki je gledu vse zadušit. Katero je bilo kladvo? Kultura! An po tisti pot smo se podal an pomlad je začela tudi po naših dolinah. Se vie, nie bilo vse lahko, težav nie manjkalo. Tisti, ki so nas tkaj liet tlačli, niso popustili. Pa kar zganeš kaman v briegu, se začne tačit an je težko ga ustavit. An kaman je zdaru tudi druge kamane an preca je ratu plaz. Pa vse tuole se je še ankrat stavlo za tisto mejo, ki nas je ločila takuo tarduo; kajšan je šu čez njo, pa le osebno. Večina ljudi je začela hodit v Slovenijo, pa le za popit no pivo, kupit an kilo mesa an nabasat benzino an potle naglo damu. Je manjkalo ... kiek posebnega, da bi odparlo stike med ljudmi, da bi šlo mimo tiste formalnosti, ki je bla še zmieram med nam, kadar smo se srecjali.

Tuole mi je mlielo v glavi lieta an lieta, dokjer, pru tam na meji gor na Briez, mi je paršla na ideja. Sam vedno hodu po breziah, pa tudi gor po Škarjah an po Sv. Martine. Je šlo mimo vič ku kako lieto. Staze so se zarasle, host je objela travnike, dujina se je šerila an an dan sam se znajdu v težavah zaradi arbide, glih tam pod Briezo. "Pametno bi bilo očedit an nazaj odpriet stazo," sam pomislu. Pa za začet tole dielo je bilo treba kjek pomislit za imiet sodelovanje od ljudi: "Zaki ne odpriet nazaj staro stazo, ki je povezovala Topoluove z Livkam?"

Miseu se mi je zdiela dobra, pa jo uresničit an jo pejat napri se mi je zdielo obupno! Vičkrat na sejah našega kulturnega društva Rečan sam parnesu napri željo za očistit stare staze, ki so povezovala vasi, kar nie bilo še poti za avtomobile. Gledu sam prepričat člane, da tale bi bla dobra pot za parklicat turiste v naše kraje, za na pozabit, kuo so naši te stari se potil po njih, da bi mogle bit še potrebne ... pa taki argumenti niso prodarli v pamet naših ljudi, je bilo puno reči buj potrebnih. Ries je, da kjek se je začelo gibat v telo smer, pa samuo za kake pohode, ki so jih klical marcialonga, al pa za kjek takega. Samuo kajšan kmet je kjek počedu po svojih potrebah.

Kajšan, ki je paršu od zuna, se je zaljubu v vas Topoluove an je začeu potiskat za napravit tam gor kjek posebnega, ki se kliče Postaja Topoluove. V začetku nie bilo dost jasno, za ka se gre, pa kar Topolučan so prašal pomuoč društva Rečan, sam takoj imeu vtis, da je bla na varsti parložnost za očedit tisto stazo do Livka, čez Briezo ali čez Ključ.

Je bilo lieto 1994. Slovenija, čast Bogu, je bla samostojna že kako lieto an tam gor na meji nie bilo vič graničarju, četudi so se šele poznale staze, kod so hodil na stražo. An takuo an dan v Čedadu sam srecju parjatelja Zdravka Likarja (ki je načelnik v Tomine) an mi je paršla napri moja stara ideja. Prašu sam ga, če se da uresničit tole fantazijo, an on me je zagotoviu, da s kraja Slovenije ne bo težav. Drug dan sam šu na Kvesturo le v Čedadu an sam vprašu tekratnega odgovornega, al se da napravit Pohod čez mejo po stari stazi. Lepuo je poznu tisti kraj an hitro na zemljevidu mi je pokazu s parstam, kje je Brieza an kje je Ključ! Pa mi nie znu odguorit na moje vprašanje. "Se muoram poguorit z milico," mi je jau. Je šlo mimo samuo an par dni an mi je sam paršu, skor veselo, pravit, da "ja, se da napravit, samuo bo treba napisat prošnjo za določen dan, dodat imena an dokumente vsieh tistih, ki bi radi šli čez mejo..." An takuo je ratalo. Parva prošnja an parvi seznam imen sta bla tista za iti čedit stazo. Nas je bilo kakih deset tisto nediejo junja, kar gu Topoluovim smo začel brusit kose, rončeje an napravjat drugo orodje. Takoj so začeli padati garmi, vieje, ki so nagajale po pot, an tudi kajšan buj

velik drieru, ki je majau na stazo. Druga varsta je posiekala travo an garbido an na zadnjo so bli še tisti, ki so z grabjami pograbil vse v kako grapo. Kajšan je tudi postroju kako stopalo al pa prelužu kajšan nagobaran kaman. Vse je šlo naglo napri, ku da bi bluo programirano, an zad za nam se je parkazala liepa staza, kot je bla ankrat, puno puno liet nazaj ... (Aldo Klodič)

*Znani neutrujeni lovec,
Poudarja, koliko zajcev, srnjakov
Vstrelil je, kosmatih lisjakov,
Kako je lovil kljunače,
Kupcev pridne vrtače,
Večerne te ptice,
kako zalezaval plašne jerebice ...*

Kar se je kulturno društvo " REČAN" z Lies, občina Garmak, na svoji redni seji odločilo dati v svoj letni program tudi en pohod čez daržavno mejo, je bla že v teku v Topoluovem priprava parve "Postaje", v kateri se je misinlo zbrat skupino umetnikov z bližnjih dažel, da bi dal teli vas en znak za odpriet nove možnosti življenja, da bi pretargali pot, ki je pejala naravnost v smart.

Takuo je bluo normalno, da smo zbrali pru tole vas za uresničiti našo idejo, an glih takuo je bluo naravno se odločit, da bo Livek drugi cilj pohoda, kier stoji pru na drugim kraj brega.

Pa za ušafat staro stazo, ki je povezovala tele dvie vasi, nie bluo druge možnosti ku se obarnit na znanega lovca iz Topoluovega:

"Miljo, al vieš šele, kod je šla ta prava pot, ki je vezala Topolovo an Livek?"

"Ah, ho da viem, pa je dobro zaraščena, sa glih tale un dan sam slediu sarnjaka gor po nji, daj na Briezo do meje an še napri, pa ist sam se ustavu."

"Ka si se bau graničarju?"

"Ki za dnih? Sa jih nie vic! Ne, sam se ustavu, kier nie bla vic jaga odparta."

"Če ne si biu šu an čez mejo za ga na pustit?"

"Ne, ne, sa pried al potle se varne, pride ben nazaj!"

"Al bi nam pokazu, kod gre tale staza?"

"Zaki da ne, takuo pogledamo tudi, če se je varnu tisti ..."

Takuo je začela tista zgodba, ki je nazaj povezala dvie vasi, ki v preteklosti so imiele puno skupnega življenja.

Po stezi na Livek_(Novi Matajur 14.07.1994)

Krajevna skupnost Livek in občina Tolmin s strani Slovenije ter kulturno društvo Rečan in Planinska družina Benečije prirejajo v nedeljo, 17. julija, ob 11. uri veliko srečanje obmejnega prebivalstva na Livku. S Topolovega bo lepa skupina Benečanov šla na Livek kar peš po lepi poti, ki povezuje dve vasi. Livčani in člani kulturnega društva Rečan so pred kratkim očistili vsak svoj del poti do državne meje. "Pohod čez namišljeno črto" je ime pobude, ki pomeni prvo srečanje obmejnega prebivalstva na videmskem delu državne meje, kjer bo prehod možen kar čez zeleno mejo. Slovenski in italijanski organi so pokazali veliko naklonjenost tej iniciativi in omogočili tak način druženja. Livčani so v nedeljo, 14. avgusta, pa vabljeni na zaključno prireditev "Postaje Topolovo". Vrnili nam bojo obisk na enak način: peš se bodo podali z Livka po gozdni poti v Topolovo.

Topoluove an Livek: parjatelj ku ankrat_(Novi M_28.07.1994)

Je bla zaries duga precesija, kar smo se od cierkve Sv. Mihiela v Topoluovem, v nediejo po maši, zadarli gor pruoit britofu an potle še napri po stazi gor na Briezo an se potle spustili v dolino do vasi Livka. Bluo je vpisanih okuole 250 ljudi, takuo de tisti financier, ki je paršu gor za kontrolat, nas ni nič ku spustu napri.

An takuo tista staza, ki na stuojke liet darži kupe Topoluove an Livek, je spet zaživela. Hodil smo lepuo v sienci an se tud adan družega čakal za prit v vas kupe. Vsega kupe je na ura obiuna poti.

An samuo Tapoluovci so viedel, kada smo prestopil konfin-mejo med dviema darzavama. Zatuo je biu lepuo zbran an naslov telega pohoda: čez namišljeno črto. (...) Bluo je lepuo v nediejo an veselo, še posebno, ker je bluo puno mladih družin z otuok. Na Livku so nas pa takuo toplo sprejel, ku to pravo žlahto. Napravli so nam pravi senjam. Kjer staza pride v vas, so nas čakal Štiefan z ramoniko an ... žganje. Kadar smo se vsi zbral, smo jo kupe zapiel do športnega igrišča, kjer so vsiem nam ponudli za jest an za pit. Čakal so nas novinarji, predsednik krajevne skupnosti an tolminski šindak Viktor Klajnsček, ki je imeu pru lepe besiede za tolo pobudo kulturnega društva Rečan. Kadar smo se v sienci no malo odpočil an ohladil, smo se pa spet zbral an, čeglih je sonce paržigalo, Benečani an Livčani smo prepevali naše stare slovenske piesmi. Livčanom se vsi iz sarca zahvalmo za sprejem. Tudi mi bomo poskarbiel,

de jih sprejmemo glih s tako toplino, kadar nam varnejo obisk an pridejo an oni po stazi v Topoluove v nediejo, 14. avgusta. Nasvidenje!

Na Livku (Novi M., 28.07.1994)

M. Oh zdravo Antonia, san pru rada te videt. Dons tiedan san se bala, de ti je kiek ratalo, kar te niesan videla par maš, ku vsako nediejo.

A. Te lepuo zahvalim, si pru barka, de skarbiš za me, draga Marianna. Ne, ne, v nediejo mi se ni pru nič hudega zgodilo, hvala Bogu. Šla san bila na tisti sprehod, ki so bli organizal po host iz Tapoluovega na Livek an mi se pru huduo zdi, de te ni bluo an tebe. San preživela pru an liep dan iti nazaj gor po tisti stari pot, po kateri smo teli buj stari hodil v Livek za praznike, dielat, obiskovat žlahto, parjateljje an sosede. Vsak od telih buj starih je imeu kiek za poviedat.

M. Ja, sa san čula guorit o tistin sprehodu an pravli so, de vas je bluo nieko dost, vic ku dviestuo, se mi zdi.

A. Ja ries, pru dost nas je bluo an gor na Livke so nas takuo lepuo sparjel, de lieuš se na more. Pomisli, de so nas čakal z ramoniko an tu vasi par ciest je biu an kartel, na katerin je bluo napisano Benvenuti po italijansko. Daj, tle imam fotografijo, de na porče kajšan, de ni ries.

M. Pokaž, ja, ries je. Ben, pa če nisan bla videla, nisan bla viervalo, ma, moja draga Antonia, na stuoj mislit, de so diel tel kartel za vaš prehod, zək če ga lepuo pogledaš, boš videla, de je že star.

A. Al star? Ja, daj, imaš pru ti. Če ga lepuo pogledaš, se pru vide, de je star. Pomisli, Marianna, paš že duo vie ki dost liet je atu an je šele čedan. Tle par nas, ki se tarkaj blede o demokraciji, al si kopaca ušafat kajšan napis po sloviensko, de ni pomazan! (Bradac)

Pred parvo svetovno vojsko je tekla meja ku donas, tam gor na Briez, samuo da na eni strane je bla Italija, na drugi pa Avstro- uogarsko kraljestvo. Tekrat so naši topoluški ljudje imieli narbuj blizu targovine na Livku an gor so hodil kupavat vic reči. Samuo vse je teklo poskrivš, kier nie bluo dovoljeno an po meji so ostro stražili taljanski financot. Vse je šlo na kontraband, an ne samuo blaguo, pa tudi kultura. S Koroške so parhajale v naše kraje pretke Mohorove družbe, pa nieso mogle čez mejo, kier so ble prepoviedane. Takuo naši brauci so jih parštela na Livek an parnesli poskrivš čez mejo v Topoluove. Financi so zviedel za tele kontraband an so ahtal. Takuo no lieto Tonin Štiefnu se je biu vzeu nalogo za iti s košo po tele pretke na Livek, pa kar se je varnu pruoti duomu, so ga stražniki ujeli tan gor na Briezi an ga parpejali v Topoluove v Mišincjovo hišo. Hiša je bla velika, sa Mišinac te star je biu štiet človek, je biu še župan garmiške občine kakega časa; hiša je bla velika, je imiela veliko kuhinjo an lepo izbo. Buozeza Tonina so pejal v izbo za mu napravit verbal an ga kaznovati s kako globo al pa še kiek hujšega, košo, puno pretk, so pa pustili v kuhinji. An financot je biu ta par nji an jo je varvu. Seviede, novica se je naglo razglasila po vsi vas an tu an magnjen pred hišo se je zbralo puno vasnjanu. Parbližu se je tudi Vanac, "Šola" za Tapolučanje, pomerku no malo, kuo stoje reči, an zagnu vse damu. Vsi so ga bugal, kier Vanac je biu tisti človek, ki o vsaki parložnosti je viedu, ka je buojš narest. Viedeu je, da problem je bla tista koša, puna bukvi, brez tiste je biu parmanku "il corpo del reato" an vse je bluo šlo tu nič. Parbližu se je koši, pa stražnik ga je naglo odgnu. Potle je šu dol na paju, ki so ga imieli pred hišo, tam no malo pogondernju an nazaj se parbližu h koši. Nazaj ga je financot odgnu, pa on je šu nazaj na paju, potle nazaj notar an takuo je šlo napri, dokjer stražnik, radoveden mlad človek, nie šu tudi on gledat, ka se gaja na pajuole. Tekrat je naš pridni Šola Vanac zadeu naglo košo an tu an magnjen se zgubiu dol po vasi. Kar stražniki so paršli iz izbe za zaštiet, dost bukvi je bluo v koš, nieso najdli ne koše ne bukvi, samuo njih tovariša, ki je debelo gledu, kam se je zgubil "il corpo del reato". An takuo je biu riešen Tonin Štiefnu an tudi pretke Mohorove družbe. Ja, za tisto lieto, za napri pa na viem ... (R. Žnidarju)

*... "Storimo vse, kakor ti nam
Nasvetuješ", rekli so mu
Topolovci, pa po poti
Šli pod Kolkom ...*

Topolovo

Topolovo (it. Topolò, narečno Topoluove ...) je omenjeno že leta 1321: de Topolou, leta 1632 kot Topolo, leta 1650 Topollo, leta 1676 Gariup de Tappollò. Ime Topolovo je eno od številnih fitotoponimov (ime, ki izvira iz dreves), ki jih najdemo v Rečanski dolini, in izhaja iz drevesnega imena topol (dial. tapu).

Topolove je bila narbuja velika vas v garmiski občini an tudi tista, ki je imela narvic prebivalcu, pa takoj po drugi svetovni vojski število prebivalcu je začelo padati, takuo da donas štieje oku štierdeset oseb. Stoji na sončnim kraj brega Škarje, na 580m nadmorske višine, med Sv. Martinom (983m) an Kolovratom (1243m).

Na varhu vasi stoji liepa cierku sv. Mihaela Nadangela, an od tam se začne pohod čez Briezo na Livek. Zgodovina an druge lepe reči od tele vasi se lahko preberejo v knjigi "Topolò/Topolove" ki kulturno društvo Rečan je napravilo lieta 1994 (autorji Marjo Gariup, Renzo Rucli, Renzo Gariup).

Tapolučan imajo njih senjam na parvo nediejo luja an tekrat v vas je zlo živahno, sa že vic liet pripravljajo eno posebno prireditev pod naslovom " Postaja Topolove". Zlo lepou je tudi tisti dan, ko pridejo prijatelji z Livka na obisk čez Briezo, an ne samuo, kier se zbere puno ljudi, pa tudi, kier tole srečanje je ponovilo vezave med ljudmi, kot je blo v starih časih.

"Druga postaja Tapoluove" (Dom st. 13-1995)

V nediejo, 9. luja, je biu poseban dan. Vic ku 150 ljudi iz Livka in bliznjih vasi je parnogah parlo u Tapoluove. Parsli so puobi in ceece, otroc in parlietni ljudje_; parsli so po stari stazi, ki je v preteklosti vezala tele dvie vasi, kar nie bluo konfinu in kar Livek je spaduo pod Benesko Republiko in pod beneske banke. Parsu je tudi kobariski kaplan g. Matjaz Kravos, ki je darovau sveto maso, par kateri je pieu otroski zbor iz Livka. Tapoluove je za en dan veselo oziviela in landrone so se napunle z otruoki in mladino ku par starim (...).

Kar smo bli pod Avstrijo, nie bluo meje na Briezi, takuo naši lovci so lahko hodil na jago tudi po hostieh an po travnikah mimo nje. Ku smo paršli pod Taljo, na Briezi je postala daržavna meja, pa naši jagri se nieso mogli parvast tele novice an so le napri hodil lovit gor pruo Ravnemu an še dej.

Takuo je ratalo, da Vanac Mlinarju je šuo na jago dol pruo Livku an še mimo daj do Kobarida. Je biu od duoma po cieu tiedan, an kar se je varnu, je imeu puno bisago zajcu an druge ubite žvine. Na meji pa so ga čakal stražniki, an kar jih je zagleduo, je naglo odvezu jermene na košpah, da ga na bojo tiščale, an po štierih je naglo začeu tec med lieskovmi garmi, med kopam an loncam, dok se jim nie zgubu du host. Sa on nam je zmieram pravu, da po štierih se teče buj naglo, an tuole se je biu naučiu pruo od zajcu. Bruozar, da tega se nieso nikdar naučil financi! (R. Žnidarju)

*... Vodila je poleg mlina,
Steza tesna pruoti jugu.
Skozi gosti les navzdolu,
Steza tesna utrudljiva.
Strmovita, kamenita,
Koreničjem vsa prepluta ...*

Topoluška cierku, posvečena sv. Mihaelu, stoji na varh vasi, pod njo so zbrane hiše na trikotnik. Od tam po navadi se začne pohod do Livka. Cierku nie dost stara an arhitekt Renzo Rukli jo takole opisuje v knigi "Topolove":

"... in šele v letu 1841 so začeli graditi topolovško cerkev. Cerkev, posvečena sv. Mihaelu, je zgrajena v italijanskem baročnem stilu z eno ladjo, ki se končuje v četverokotno apsido, kjer stoji glavni oltar z bogato baročno opremo. Na obeh straneh ladje sta vzdana sekundarna oltarja, posvečena Devici Mariji in sv. Jožefu. Pri glavni fasadi, zaključeni s timpanom, stoji pravokotni zvonik z dvema kamnitima linama na vsaki strani ..."

Moremo še dodat, da na glavni fasadi so dodali tele zadnje lieta an mozaik s podobo sv. Krištofa, takuo ki so tudi dodal, notre v cerkvi, eno posebno Križuovo pot.

Še buj parjatelj (Novi M., 18.06.96)

Le parhajal so zjutra, vsak s svojim ruksakom, na sred vasi Topoluove v nediejo zjutra, narvič iz Rečanske doline pa tudi iz drugi dolin an dol z Laškega. Pohod čez namišljeno črto je ratu tradicionalna iniciativa an tisti, ki so šli parvič, le težkuo, de so potlè zamudil tel pravi senjam prijateljstva. "Buog pomagi, ki dost se nas je zbralo," je jau kajšan. Glih takuo je muoru mislit tist financ, ki je pregledavu seznam, okuole njega so se stiskal ljudje, ki se jim je mudilo iti naprej. An lietos je bluo puno mladine, puno otuok. Samuo tistih okuole tri liet an manj jih je bluo muorlo bit kakih 15. Lepo upanje za naprej, nie ki reč. An pru mladina nas je spariela an na Livku, kjer nas je čaku pevski zbor otuok, ki hodijo v osnovno šuolo. Zapiel so an prebral poezije pesnika Simona Gregorčiča. Blizu njih je biu z ramoniko Metod Bajt, ki je zagodu an zapieu vu duetu an par piesmi. Bluo je lepuo. Vsi smo stal v obroču blizu novega korita an se je zdielo, ku de b' se dvie vasi objele. Bli so an predstavniij javnih uprav, kobariški župan Gregoričič an predsednik upravne enote Tomin Likar. Potle dober part ljudi je šlo k maši, ki lietos jo je molu kobariški dekan Franc Rupnik. Poviedu je an par besied an po italjansko, toplo pa je pohvalu iniciativa, sarčno pa je tudi parporočiu, naj daržmo le napri živ naš slovienski jezik. Mašo je pa pod vodstvom Alda Klodiča pieu zbor Rečan. Na sredi vasi je bluo potle pravi senjam. (...)

An dan, ena ne pru mlada topoluška žena se je napravla na Livek po spežo, pejala je za sabo tudi malega Tonina, kier je imiela za kupit tudi no malo Kolačina, tabaka, ki tekrat so vsi možje radi večil.

"Ist parnesem blaguo, ti pa tabak," mu je jala, "sa ti si mlad, an če nas ušafa financa, jim lahko utečes!" An pru takuo se jim je zgodilo, financa jih je začela lovit že gor na Briez. Puober je biu frišan an je sfarfoleu dol po host ku lujar. Buoga žena pa, kier je imiela puno košo blaga, je težkuo letiela dol pruo Topoluovemu, pa stražnika sta se ji zmieram buj bližala. Kar nie mogla pru vic, se je na naglim obarnila an vzdiginla dugo kikjo gor čez glavo. Ja, tekrat žene nieso nosile gaci, an presenečena stražnika sta se naenkrat ustavla, se v gobac pogledala an se varnila na svojo pot po meji, brez gusnit besiede, sa sta bla zlo mlada an se niesta pru nič takega čakala! (R. Žnidarju)

*... Tam selišče vidiš malo.
V tem mladencev dom se dviga
Lep, ograjen s širnim vrtom ...*

Za topoluško cerkvijo začne staza, ki od Topoluovega peje na Livek (parve lieta smo začel pohod po drugi stazi, ki začne tam gor za pokopališčem an ki se kliče "Ta za seucan", kier ta prava pot je bla zaraščena an nagobarna; par vic kraj so bli ziduovi ne v pravim stanu). Se na še spotiš za dobro, ki srecjaš parvo križišče an tudi eno majhano znamunje, posvečeno sv. Jožefu. Tam se pot parti na dva kraja. Na desno greš na Livek, na levo staza te peje pa na Ključ. S Ključa potem se lahko spustiš v Sauonjsko dolino pruoti Polavi al pa na levo se podaš gor h Sv. Martinu. Tudi od Ključa ankrat je bla staza, ki je šla pruoti Livku, an more bit, da je šele, pa je no malo buj duga an nie bla ta glavna, ta glavna je tista čez Briezo. Gor par znamunje se je končala dobro duga precesija sv. Marka, kar je bla šele navada vozit rogacjone po njivah an travnikah okuole vasi. Od tam se lahko ogledaš po dolini, kjer teče rieka Koderjana, an na drugo stran gor pruoť Kolovratu. Pa na zamujajmo previc, sa pot je še duga ...

Na Livku spet praznik parjateljju (Novi M. 03.08.1997)

V nediejo, 3. avgusta, je vas Livek spet ratala še ankrat večja, spet se je gore mešalo še ankrat tarkaj ljudi ku po navadi, še ankrat so vaščani pru lepuo an toplo sparjeli parjateljje an znance, ki so paršli na obisk par nogah, po stazi iz Topoluovega. Takuo ki so hodil ankrat v senjam, v vas, po opravilih. Svoji k svojim. Kaj jih je daržalo kupe? Iste navade, v dielu an v kulturi, isti jezik, ista molitev ... Liesa an Livek imata še perfin istega patrona Sv. Jakoba. Takuo ki je bluo ankrat, pried ko so začel podtikat oginj sovraštva an podpihovat strah an nazaupanje na meji. Takuo bo spet. Zatuo ki takuo čemo mi, ki živmo na adni an drugi strani konfina an želimo živiet v mieru, adan z drugim. Zatuo, ker tala je današnja pot pod skupno evropsko strieho, kjer v zelo kratkem cajtu bomo vsi. (...)

Presenečanje na Briezi

Da je Brieza an nje okolje dobro skrivalo za žvino te dujo, lepuo vedo vsi naši lovci; tam gor se radi zbierajo jelen, sarnjaki, praseta te duje, jazbaci an še puno družih buj majhanih živali. Pa tisti dan, ki an par članu od drustva "Rečan" smo se podal po stazi za iti na Briezo za napravť tan gor pod bukovo sienco an par klopi an stoliču, se niesmo čakal, da bomo videl no posebno presenečenje.

Smo glih paršli na varh an se sednili za se odpočit, ki adan med nas je pomerku an jesen, ne previc debeu, vas pokrampežan vesoko ta od tli skor dva metra. Vsi smo se čudli, duo je tuole naumno dielo naredu, an se odločil, da nie vic spoštovanja do narave, kier malo pried smo bli pobral an par odpadku, potrosenih po stazi. Kar smo se podali napri, smo zagledal adno maleko an tudi tista je bla globoko zariezana. Atu smo lieuš pogledal an pomerkal, da so ble nieke čudne zarieze. Smo pogledal še napri an skor vse mlade drevesa so ble v tistim stanu, skor dva metra ta od tli so ble vse opraskane, olub je biu pretargan an se je vidu bieu lies. Smo začel razpravljat oku tele čudne reči an vsak je poviedu kako, ki pa te družim nie šla pru. Adan od nas, za šalo, je jau, da je muorla bit na prekleto velika mačka, da je imiela take krampeže. Te drugi mu je odguorieu, da je bla že ta duja, te trecji pa je venesu medveda. Medved na Briezi? Par starim more bit, pa ne sada! Se vide, da niesmo bli jagri, kier kar smo tuole pregruntal, niesmo bli prepričani, da medved se je varnu v naše kraje, morebit samuo za an sprehod. Pa od tistega dne vsak, ki gre čez Briezo, se čaka vsak trenutek, da stope pred anj tisti čarni medved, ki je biu strah v naših starih pravcah. (A. K.)

*... Pražnično pa brž jo vrezal
Gor po strmi, tesni stezi
V Topolove in črez Brezo ...*

“Ta za seucan” lahko se usedneš, sa je adna liepa lesena klop. Nie da si že utrujen, sa si napravo kakih stuo štupienj, od kar si začeu hodit. Pa tam je parvi liep pogled po dolini an pruo Sv. Martinu. Od tam videš, kakuo je bluo težkuo življenje v telim kraju. Hribi nieso vesoki, pa starmolina krajuje povsod. Nie adnega kosa planje, kier če se an kaman utači, bi se mu ustavn. An pur v tistim nemogočim svietu je živielo kajšankrat vic ku tristuo ljudi, ki so muorli pardielat vsega, če so tiel preživiet. Njive so ble vse obdielane, četudi vsako lieto, kar so jih preriezal, so muorli prenest zemljo, ki se je zmieram melila pruoti dolini, od nižjega kraja na varh vsakega kosa. Vsako pardielo je šlo damu le na harbatu, an še dobro, če je bluo nad vasjo, kier za kar se je rodilo pod njo, težave so ble še buj velike. Sada travniki so skor vsi pokriti z drieujam, pa ankrat je bluo skor vse čedno. Host je bla le tam, kjer nie bluo mogoč druge sort pardielo, tam, kjer so se čela parkazale iz zemlje al pa sviet je biu previc starman an kamovitan. Je težkuo se predstavjat, kuo so bli teli kraji kakih petdeset liet nazai, pa kajšan Lah, ki je paršu v tele kraje, jih je opisu ku an liep “VART” pun vsake sort dobrine an z rožam oflokan. Pa pustimo tele spomine an dajmo jo napri po stazi, ki sada se nam obecja buj starma, četudi buj hladna, sa nas pokriva gosta host.

Pozdravljeni prijatelji! (Novi M. 5.7.98)

Tudi lietos v nedeljo, 5. julija, so nas obiskali na že petem tradicionalnem pohodu čez odparto mejo Livčanji. Njihov prihod sta oznanila desetletna fantiča Klemen in Sebastijan z Livka ter Jevščka, saj sta prišla parva na cilj. V naslednji pol uri pa so bli med nami še vsi preostali naši stari znanci. (...) V naslovu "Pozdravljeni prijatelji" so mogoče strnjene vse misli, vse besede ter čustva, ki povezujejo dva kraja, kot sta Livek in Topolove, nekdej kraja trgovine, družin in jezika. Morda je prav, da iz preteklosti gledamo v prihodnost. Bliža se leto 2000, bliža se vstop Slovenije v Evropo in lahko se zgodi tudi to, da se z Livka odpeljemo z avtomobilom v Topolove čez Briezo, saj ceste zrastejo na stezicah. Hvala pevskemu zboru in društvu Rečan ter vaščanom iz Topolovega za njihovo delo in trud, da je pohod uspel. Nasvidenje na Livku 19. julija.

Benečanu ku mruji v nediejo na Livku (Novi M. 23.7.98)

Narvič je bluo mladih, mladih družin an otuok. An tuole je narbuj lepuo an prepričljivo znamenje, de tisti, ki se je zmislilo tolo iniciativo, jo je lepuo progruntu, zak je zastopu, de so cajti zdrieli za podriet zidove. An sienje, ki ga je vargu, je padlo na rodovitna tla. V nediejo na Livku je margolielo Benečanu, ki so že peto lieto šli par nogah iz Topoluovega an takuo niso samuo varnil obisk, so tudi potardil prijateljstvo z Livčanji. (...)

Tole topoluško stazo čez Briezo bi lahko klical “staza nasrec”, sa gor po nji al pa blizu nje se jih je puno zgodilo. Na kor ku poslušat kakega Tapolučana, ki ima kako lieto na harbatu, an ti povie celo vrsto slabih dogodku, ki so se na nji gajali. Lieta 1952 je padlo puno snega an pred cirkvijo na varh vasi je biu tajšan zemet, da so muorli Topolučan narest predor v sniegu za iti h maš za sv. Valentin. Velik plaz je pobrau senik Furjanu gor pod Tiejo an ga nesu daj dol na pot, ki gre na Ključ.

Takoj zad za pokopališčam ankrat so ril kamunje za zidat, an pru tam je biu ubit an partizan v tistim boju na 19 novembra 1943. Kako lieto pried ta na Dobci se je ubu Jakob Solukin. Je biu šu klatit kostanj “v zornado” an je padu z njega. Gu Plaznici, kjer staza rata buj starma an opuzna, je Mirko peju damu, na Ravne, Uborcovega konja, sa so mu ga bli posodil za iti po Laškem menjat kostanj, pa se mu je konj utačiu an polomu, na viem, ku se je riešu tele nasrecje. Po vojskah gor po Briez je bluo zmieram puno orodja, od mošketu do ročne bombe. So jih pobieral an vezal s trto an nosil du Topoluove an napri. Ankrat an mladenč, grede ki je vezu tole nenavadno fažino, nie opazu, da an mošket je biu nabasan, an mu je šu žlag pod rokam, bruoazar, da nie bluo obednega blizu! Pa nie šlo takuo po

pot, kar so otroc najdli ročno bombo an se igral z njo. Bomba je eksplodirala, ubila enega od Mlinarjovih bratru an huduo ranila tudi Zorko. An še an še takih se je zgodilo gor po tisti stazi, sa vsi vemo, da je biu po nji velik "promet", sa je bla glavna pot pruoti Livku. (A. Štiefnu)

*... Daleč, daleč bo žarela:
Iz doline, kar bo moglo,
Reške pride nam pomagat ...*

Kar si že vas zasopen an gledaš pruoti varhu, da bi videu, kje je konac tele grive, zagledaš na stazi an velik kaman, ravno obtesan na dvieh krajeh, ki je ložen takuo resno, ku da bi tieli na njim zidat an velik grad. Tisti kaman, ki ga lahko porabeš za se odsapnit, so ga lieta an lieta nugal ku počivalo. Topolučan so imiel puno travniku ta za Briezo an po hribu Škarje al pa na drugi strane, tam pod Glavo. Tam gor so pardiela puno sena an vse tiste senuo so znesli na harbatu damu. Tisti kaman jim je parpomagu. So imiel tudi kako host, pa darva nieso paršle same damu, na tistim kamane so počakale, da so se Topolučan odsapnil. Kar so hodil gor dielat, ženske so jim nosile južno an na tisti kaman so položle koše za se odpočit. Paš kuo je tisti kaman odloču, od kar je počivalo na njim, kajšan človek je biu tisti, ki je šu mimo njega? Je ču velik pez? Za gotovo je bil človek mocjan, ki je nesu veliko brieme. Je ču dobre vonje? Je bla sigurno gospodinja, ki je nesla kosilo. Je ču puno kodkodekanja? Za gotovo tisti dan je biu pohod Topolovo–Livek, kier tisti, ki so šli mimo s koso na ramanah, nieso imiel velike volje za se poguarjat! Tisti kaman je zmieram tam an na njim bo počivalo še puno ljudi, kier se troštamo, da tale staza bo le napri vezala tele dvie lepe vasice, brez obedne meje, za vekomaj.

"Mama, al je še deleč Livek?" (Novi M. 22.7.99)

"Mama, al je še dugo za hodit?" "Ne, ne ... še tisto drevuo, še tisti kaman gore ..." Takuo mi je odgvarjala mama. kar smo po stazah nosil kosilo sanosiekam v senožet. Takuo so odgvarjale v nediejo mame otrokam, ki so šli par nogah iz Topoluovega do Livka na pohod čez namišljeno črto, ki v okviru Postaje Topolove so organizal tisti od kulturnega društva Rečan. Ja, je bluo pru puno otruo na pohodu, pru takuo puno judi iz usieh naših dolin, paršli so tudi "novi" ljudje, ki iz lieta u lieto poznavajo našo stvarnost, našo majhano sloviensko skupnost pru hvala Postaji Topoluove an imajo parložnost videt, kakuo se lepuo zastopemo mi, iz Nediških dolin, s tistimi, ki žive tan na drugim kraju meje. An Livčanam se muormo pru lepuo zahvalit, za kakuo so nas še ankrat lepuo sparjel. Kupe smo molil an piel par sveti maš (na ganku je biu zbor Rečan), kupe smo pil, jedli an plesal blizu športnega igrišča. (...)

Takoj po drugi svetovni vojski, kar šele nie bla točno odločena meja na Briezi, smo hodil po darva an gor po kamunji. An dan je paršla novica, da bojo zaparli mejo, an vsi mladi topoluški fantje smo se pobral na Briezo an začel siec bukve po kamunji an jih nosit na našo stran. Smo hitiel tuole prenašat, kar smo zagledal nieke pise, velike an lepe lupine, iti pruoti nam. Smo se zastrašli, kier smo misinli, da gre milicija. Naglo smo pobral našo orodje an vsak, kak je mu hlođu na rame, utekli čez tisto črto, ki so vsi pravli, da bo postala meja. Kar vsi zasopjeni smo se usednili na taso, ki smo bli že zbral na naši strani, smo pogledal gor po host an med grmovjam smo zagledal naše parjateljce z Ravnega, ki so šli dol pruoti nam an imiel v rokah vsak no flaško dobrega vina. Smo začel pit an piet an obedan nie vic imeu v pamet ne darvi ne meje. Kajšan dan potle pa so Pihuovega an Martinknega pejal v Tomin, kier so jih ujel, kar so šli po senuo dol za Briezo. (A. Štiefnu)

*... Ko dospeli so na Brezo,
Našli četo so z Zverinca,
Ki jo stric je Trinko vodil ...*

Se ložemo nazaj na noge gor pruoť Tieji, kjer srecjamo drugo križišće. Na desno staza rata buj položna an peje na Briezo, ravno po briegu prideš na goro Škarje. Če se podaš ravno kakih petdeset štupienj an se potle obarneš na levo an par metru, najdeš an železni križ. Tele križ je ložen v tistim prestoru, kjer na 19 an 20 novemberja 1943 je bluo ubitih pet partizanov an družih pet ranjenih. Tele spomin je bil gor položen po vojski, tam kjer so bli teli partizani podkopani. Potle so prenesli trupla telih buozih partizanu an jih podkopal na topoluško pokopališće an tam so jim napravli tudi spomenik. Tista je bla topoluška bitka, ki vsi te stari v Topoluovem se lepue spuobnejo, pa če jih boš poslušu, vsak ima kiek posebnega za ti poviedat, četudi spomini nieso vsi glih. Kajšan prave, da Niemci so paršli taz Sauonjske doline čez Ključ, drugi prave, da so paršli doz Seuca, pa ne po te glavni stazi, ampak po tisti, ki je pejala čez Snico na Ključ, an od tam so se spustil v vas, trecji taz Dreke an takuo napri. Ries je, da so paršli od vsieh kraju an da so se partizani težkuo rešil čez Briezo na Ravne an potle napri. Vsi pa pravejo, da so pretarpieli an velik strah, kier so bli prepričani, da bojo Niemci zažgali vas, pa obedan na zna poviedat, ka je ratalo, da se tuole nie zgodilo.

Če lepue pogledamo naravo an drieve, ki rase v tistim kraju, lahko odločemo, da pod stazo je bla zmieram host, nad njo pa so bli ankrat liepi travniki. Stara bukova host nam skriva dreške hribe an tudi an posebni Kolovrat, nad stazo pa rase vsake sort drieveja, od kostanja do lipe, od jesena do smrieke, gabri, maleke an takuo napri. An za tuole je vriedno hodit po teli stazi, ki nam prave puno reči iz preteklih liet.

Po dažu an po soncu do livških parjateljju (Novi M., 29. 7. 2000)

Se jih je bluo vpisalo vic ku 180, pa daž jim je odzeu kuražo, takuo iz Topoluovega v nediej, o 25. junija, se je zbrala samuo na peščica ljudi, ki z veliko dobro voljo se je podala pruoť Livku čez Briezo. Navadni pohod je takuo začeu pod veliko silo, pa že na varhu prehoda čez Briezo je daž ponehau in smo se lahko postavli za sliko brez dažnikou. Na fotografiji se videjo tudi nove mize in klopi, ki člani društva so napravli an je pru zahvalit Bruna, Vittoria, Beppina in Alda za tole dielo. Livčan, ku po navadi, so nas pru lepue sparjel, in tam se je zbralo vič ljudi, ker se je ura spremenila, parbližno nih 50 par nogah, in skor vsi te drugi, ki so se bli vpisal, so parletiel pa z avtom. Ku po navadi, po maši, ki sta jo kupe zmolila dekan iz Kobarida in naš gospuod pre Azeglio Romanin in zapieli pevci zbora Rečan, je bluo kosilo in tam se je parkazalo sonce, ki je zaries vse razveselilo. Glasba in petje se je preca razglasilo na sred vasi, in tisti, ki nieso nucal nogi za "čez briezo" so jo tudi lahko zaplesali. Prisotna je bla tudi oblast: župan iz Kobarida, podžupan grmiške občine, prefektLikar in predstavniki livške vasi in našega društva Rečan. Nesli smo jim tudi darilo, adne velike grabje, na katere smo napisal datum pohoda, an velik hleb an dobra dva salama, za dati kuražo Livčanam, da bojo le napri ohranili njih lepo vas in okolje in de za tuole bojo imiel vso našo moralno podpuoro tudi za napri. Pod liepim soncam, na koncu, smo se varnili čez Briezo in nas je bluo dost vič ku tistih, ki smo z milo nezavednostjo začeli žornado. (A. K.)

Kar pa so bli postavli dokončno meje, je nieka naša patrolja "alpinu" šla mimo nje glih gor po tim kraj Brieze. Takuo ki je stopila mimo čez njo, so začel strejat "graničarji" an so ubili enega alpina an tri jih ranili. Na žlag se je novica arzglasila po dolinah an vsi so se zastrašli, kier težave od vojske so ble šele v naših misli. Smo se bal, da bo vse nazaj začelo, an naše matera so začele molit, moški pa so nazaj vekopal orožje, ki so ga bli skrili no malo povsod. Sa tekrat je bluo šele vse puno arme po naših hišah. Smo videl, kar so parpejal v vas te ranjene sudade, an takrat strah nas je še buj parjeu. Čez nuoc nie obedan spau, vsi so se čakal hujšega. Pa, hvala Bogu, drugi dan se je vse pomerilo. Ja, je paršlo v vas no malo naših sudatu, ki so stražili an par tiednu, pa nie bluo nič hujšega. (A. Štiefnu)

... Oblaki

Zbirali so se okoli

Sive glave Krna ter so

Pluli naglo, vso dolino

Bistre Soče pokrivaje.

Kmalu lezti so začeli

Krog obronka Kolka ino

Matajurja; ...

Kjer staza je buj položna, lahko no malo pohitimo, pa ne brez merkat okuole nas, kaj je novega. Takuo pridemo na Plaznico, ki je samuo an mikrotoponim, ki nam prave, da tam so se radi dielal majhani plazuovi an vsakokrat je bluo potreba stazo popravjat. Tam pa lahko videmo zidišče od starega senika, tele senik je biu zažgan že v parvi svetovni vojski. Lahko no malo pomislemo na tele zgradbe, ki ankrat so imiele velik pomien za naše kimete. Po naših gorskih travnikih so naši starši zgradili puno telih seniku, vic al manj velike, kamar so poliete skranil senuo, ki potle so znesli damu v zimskim času, kar so ga potreboval. Teli seniki po naših dolinah so bli zazidani s kamanam do parvega nastropja an potle pokriti s slamnasto strieho. Samuo zadnje lieta so jih prekrili s plehmi an tisti šele tarduo darže, tistim, ki so imieli slamnasto, je strieha zagnila an so ostale samuo zidišča al pa še tiste so se porušile, sa so ble z blatam zazidane. Zanimivo je, da teli seniki so bli zgrajeni vsi enako. Parvo nastropje je bluo pu v tleh an tarkaj vesoko, da v drugi del si lahko stopnu na ravno s travnika. Imiel so lesene pode an na dolenjim kraj leseno al slamnasto steno. Takuo je bluo senuo na suhim, sa spodnji prestor so ga rabili le za shranit kake darva al pa liscje za stejo. Teli prestor so ga klical tudi šupa, pa ne vsi, kier za kakega "šupa" je bil an majhan lesen senik, ki so ga rabili za shranit vsake sort reči. Veliko od nas imajo lepe spomine od telih seniku, kjer so se gajale dostkrat posebne reči. Otroc, ki so dielal po sanožetah poliete, so se troštal, da pride kajšna plota, da so se skrili pod strieha od seniku an tam se v siene vajal. Pa vsi so imiel možnost se luožt pod strieho, če je začeu padat daž. Dostkrat seniki so skrival tudi skrivne ljubezni, sa so bli romantični prestori za se nadožno srecjat ...

Topoluški senjam s prijatelji z Livka (Novi M. 26.7.2001)

Je ratala že tradicija, de za senjam v Topoluovem se začne Postaja, ki parnaša v vas puno življenja an parkliča ries dosti ljudi iz vsieh koncev an kraju. An je še buj oživiela tradicija an navada, takuo ki je bluo njega dni, de se za domači senjam zberejo vsi kupe žlahta, parjatelj an sosedje. Še vič ku parjatelj, že prava žlahta, so ratal tudi Livčanji, ki so se dieli an lietos na pot an so paršli čez Briezo par nogah, po stazi an brez pasat čez mejni blok, v Topoluove. Čez namišljeno črto, takuo ki so poimenovali tolo iniciativo tisti od kulturnega društva Rečan z Lies, ki jo organizavajo že vič liet. Paršli so z Livka v liepim številu an senjam je biu še buj senjam. Sparjeli so jih vaščani an člani k.d. Rečan, ki so poskarbiel, de nieso bli ne lačni ne žejni.

Še pried so se vsi srečali v cerkvi nad vasjo, kjer je bla maša, ki jo je kupe s "topoluškim" gaspuodam pre Azegliom Romanin zmlu kobarški dekan an sarčni parjatelj Benečanu Franc Rupnik. An je bluo lepuo videt ljudi kupe molit an pobožno zapiet. (...)

Topoluove an Livek ries dobri parjatelj (Novi M. 09.08.2001)

Na 170 so v nediejo, 5. avgusta, šli par nogah iz Topoluovega na Livek. Tala liepa navada obiskov pri sosiedah, ki se ponavlja vsako lieto na pobudo k.d. Rečan an krajevne skupnost Livek, je vzbudila veliko interesa med našimi ljudmi tudi zavojo tega, ker nas pelje po stazicah an štipienjah naših te starih, ker poderja zidove med nami an našimi prijatelji v Sloveniji, ker nam nakuzuje, kajšen bo sviet čez kako lieto, ko na bo med Slovenijo an našo deželo nobednega konfina (...)

Po drugi svetovni vojski, potle ki so nastavli nazaj mejo gor na Briezo, je začeu nazaj kontraband čez njo, an če pried je bluo druge sorte blaguo, ki je šlo po teli stazi, oblika je bla zmieram tista. Pravejo, da par starim kajšan Topolučan, ki je biu buj bistre glavice, je jemau pru dieluce v zornado, ki so mu nosil blaguo čez mejo (ku ranik Balentarju), on je šu pa prazan čez njo an je dost rožinu, da je na se partegnu stražnike, tenčas pa njega zornadarji so brez težav nesli blaguo dol po host. Njega so ga pustil, sa je bil prazan an se je dielu tudi no malo parpit, za lieuš

pomašit njega krivico. Kako lieto potle pa mladi Topolučan, za zaslužiti kako palanko, so nosil njih kontraband an ga skrival tu kope Za kripo, kjer so ble blizu meje. Drug dan so šli nazaj po senuo an namest svojega blaga so ušafal za plačilo, kar so bli pried zrihtal. Po navadi jajca, mesuo, maslo an druge jedila, oni pa so venč part bli tam gor pustili kako blaguo, ki na drugi strane je bluo dragoceno an težkuo za ga udobit, ku trobe platna al pa ženske perila. Se vie, de, kajšankrat se je tudi zgodilo, da jajca so ostale v kopi an morebit da so se tudi cibeta velegle, kjer so se jih pozabil. Edina stvar, ki se nie dost spremenila v lieteh, je biu kontraband tabaka, sa je biu zmieram buj dobar kup na oni strane. Pomisinta, kakuo je bla važna tela staza čez Briezo, so jo tarkaj rabili, da enkrat Topolučan so se bli diel v glavo, da jo spejejo buj položno, kjer je bla previc starma, an tuole dielo so tiel napravit z rabuotami: štier zornade na človeka za napravit an par ovinku. Potle ideja je šla tu nič an se na zmislem, zaki ... Morebit kjer naši ljudje so se zbrali buj duge poti an šli po sviete. (A. Štiefnu)

*... Hočem torej tam na bližnjem
Hribu cerkev drugo leto
Staviti, ki naj patron jej
Bo apostolj sveti Jakob ...*

“Premin” je biu tisti prestor, kjer vsak Topolučan, ki je šu od duoma, je pogledu še ankrate na svojo vas, kjer od tam so se lepuo videle te gorenje hiše od vasi an tudi cierku. Kar kmetje so začel klast želiezne niti za olajšat svoje dielo, adna od te parvih je bla položena od Premina do Topoluovega. Koliko darvi an sena je šlo po tisti nit an koliko fadije je paršparala Topolučan, an še donas bi mogla bit puno h nucu. Na žalost donas je zrasla host an samuo pozime lahko šele videš vas, po liete jo samuo čuješ, če piha jug iz doline. Kar pa čuješ zagotovo, ku prideš na Premin, so topoluške zvonove, ki ti oznanjajo, da vas nie deleč. Ku greš mimo Premina, se čuješ že na varhu brega, tam ajar rata buj lahan an sviet je buj položen. Tle lieta nazaj so ble lepe sanožeta, ki miesca maja so se napunle suzic. Donas je ostu še kajšan majhan kot, kjer rasejo tele liepe rožice an tudi druge, pa počasi se vse spreminja an hmal bo povsierod sama host. Host parnaša tudi nove prebivalce, kot so jeleni an druge živali, ki - pravejo Tapolučan - jih nie bluo videt že lieta an lieta. Še medved se je parkazu, četudi je napravu samuo an nagli sprehod an oprasku an par jesenu, tarkaj da nam je poviedu, da nie deleč. Takuo se zastope, zaki naši te stari so nam zmieram pravli pravce, kjer glavno vlogo so imiel pru medvedi, jelen, vukje an takuo napri. Naš sviet se vrača na stare lieta, pa mi pujmo napri, če hočemo prit na varh.

Čez namišljeno mejo v Livek (Novi M. 18.7.2002)

V sklopu Postaje Topolovo tudi pohod. (...) Z razliko od "odprtih mej" na Tarzaškem in Goriškem, kjer je prehod mejne črte priložnostno dovoljen brez posebne formalnosti, so se morali vsi udeleženci pohoda Topolovo-Livek predhodno javit KD Rečan, slednje pa je moralo čedajsko kvesturo zaprositi za skupinski potni list, na katerem je bil zabeležen točen imenski seznam vseh udeležencev. Zato prireditelji še posebej pozivajo ljudi, naj se zaradi potrebnih birokratskih obveznosti res pravočasno prijavijo na "povračilni" pohod, ki bo v nedeljo, 4. avgusta, startal z Livka in po gozdnih stezicah zavil v Topolovo.

Pobuda je nastala pred devetimi leti na osnovi zamisli Alda Clodiga in Zdravka Likarja, od takrat pa se pohod čez mejo obnavlja vsako leto. (...)

Tudi med te parvo svetovno vojsko se je po stazi čez Briezo nekega dne novemberja 1917 parsula v vas te parva niemška četa, kar so v Kobaridu predarli taljansko fronto. Tisti dan ljudje, četudi zastrašeni, so Niemcam ponujal za pit an za jest, an buogi sudati so zvestuo sparjel, sa so bli lačni ku psi an mokri do kosti. Puno je pomalo, kjer vic ku kajšan Topolučan je dobro guoriu niemški jizik, sa so se ga bli navadli, kar so guzieral po koroških an štajarskih vaseh. Tisti dan se nie nič posebnega zgodilo, sa četa je šla mimo dol po dolin an v vas je vse ostalo mernuo. Pa an par dni potle so se Niemci varnil, an četudi so Topolučan gondernjal, so jim pobral vse zvoni s turma an jih pejal za jih predielat v kanone. Potle za vic liet so muorli Tapolučan rabiti šine želiezne za zvonit. Kajšan miesac pried glih gor na Briez so pa Taljani ujel enega Topolučana, ki je biu šu gor, kjer je biu radovieden človek an ga je zanimalo, ka se gaja na drugim kraju brega, kjer se je mešalo puno sudatu. Ku je paršu na varh, je biu vas potan an se je začeu brisat obraz z bielim facuolam. Takoj je ratu špijon, ki je dajau znake Niemcam, na kako vižo se pripravljajo taljanske čete na tistim frontu! Za an par dni potle se je znajdu v Maršali na drugim koncu Talje. Gor po Briez je bluo podkopanih puno niemških vojaku, ki pa so jih po končani vojski prekopal an nesli na buj parložna pokopališča. (A. Štiefnu)

*... V stalni sreči naj živijo,
Naj se mladih veselijo
Lepe sreče, se do skrajne
Meje let, ki jih doseči
Človek more ...*

Takuo na zadnjo smo paršli na Briezo. Lieta nazaj, kar si se spliezu do telega varha, se ti je odparu pogled na Sauonjsko dolino, pruoti Matajurju an na bregi, ki stoje za njim. Donas na videš ku drevje, ki je tarkaj zraslo, da ti popolnoma skriva tele lepote. Tudi briez videš malo, kier druge rastline so prevzele prostor. Na varhu je križišče an se parte staze, ki pejejo na desno na Ravne, na levo greš na varh Škarij, ravno se pa lahko spustiš dol pruoti Livku. Še kakih stuo koraku po teli zadnji stazi an prideš na mejo. Tam nič ne opazeš novega, nie nobednega znaka, da si na kakim drugim svietu, host se nie spremenila, an če na poznaš prestora, greš lahko mimo brez obednega občutka. Takuo bi mielo bit za vse, an pa so lieta an lieta, ki vsak Topolučan, ki je šu mimo telega kraja, se je ustavu an trenutek an pomislu, kuo tele prostor je ratu duji zaradi ljudi. Tista je bla, v zgodovini, vickrat meja ne samuo na zemljevidu, pa tudi med ljudmi, ki so tam se potil za preživiet. Tam so se pasle krave topoluške an tudi livške, brez obedne težave an predsodku, ku samuo so gledale, kje je bla trava buj velika an okusna. Ljudje so se jih pa dostkrat kradli, kier v glave so imiel tisto mejo, ki jih je ločila an jih potiskala na pot sovraštva. An pur med njimi so bli vickrat veliki parjateljji, dostkrat so bli tu žlahti an nie bluo težkuo, da je ratalo, da so se dan družemu pomagali, kar so imiel kake težave. Lahko so se pomenali, sa so rabli le tist jizik, an pur tista meja ... Če pomisliš na vse tuole an še an še stvari, ki so stoletja vezale tele ljudi, ne moreš ne razumet puno dogodku an spominu, ki jih čujes od starših po Topoluovem. Vse tuole moraš povezat pru z mejo an s hudobijo, ki jo meje ustvarjajo med ljudmi. Zatuo je ura, da tele zid porušimo, pried ku se more, daj do dne an da ohranemo vse tiste reči, ki nas vežejo an ki nam bojo pomagale preživiet v telim liepim kote, ki kajšan nam je podariu. Tele je biu namien telega pohoda med Topoluovim an Livkom an tele je namien tudi tele brušurice, z upanjem, da an dan al drug se dopune tele "pohod" tudi od livškega kraja.

Deset liet od tega čez Briezo na Livek (Novi M. 21.08.2003)

Je šlo mimo že deseto lieto, odkar Miljo Žnidarju nas je parvič peju čez Briezo na Livek. Nas je bla na liepa skupina tisto jutro v Topolovem, kar smo začel čedit arbido po stari stazi, ki je povezovala Topolove in Livek. Tista staza nie bla nucana, odkar so položili mejo po drugi svetovni vojni. Smo se čudno pogledoval, ker, četudi smo imiel dovoljenje od oblasti, niesmo bli prepričani, da ne bomo srečal po pot kake težave; pa nas je veselilo, kier smo viedel, de tisti je biu parvi korak novega življenja, ki se je tiste lieta začeu šerit po dolinah.

Vsi lepuo vemo, kakuo so nas strašli lieta nazaj, kakuo na obieh straneh meje so nam gledali usadit grozno in žaljivo sliko naših sosiedu. Vse tuole je bluo šele med nam ... kar smo paršli na tisti kraj, kjer staza gre mimo želieznega križa, ki so ga bli položili tam gor, kjer Niemci so ubil an par partizanu, mi ga je Miljo pokazu, an skor poskrivš, ku de bi biu tisti želiezni križ nieki dragocenega, ki je bluo pru, da ostane skrito, dokjer časi se ne bojo popolnoma spremenili.

Kar smo paršli na mejo, smo se ustavli, pojedli in popil, ku de bi potreboval muoc za narest tist korak na zemljo, ki nam je bla tarkaj liet prepoviedana. Tam mi je paršla na pamet vsa tista zgodovina, ki smo jo preživeli Benečani v tistih štierdeset lietih po vojski, tista zgodovina obmejnih dogodku, ki smo uživali na naši koži al pa ki so nam jo pravli naši starši an sosiedu. So bli majhani dogodki, ki pa v tistih časih, kar je po dolinah biu strah, so se preca obarvale s čarnimi barvami in so težile sarce tudi tistih naših ljudi, ki so imiel "batico na glave" in šele muoč za videt resnico brez predsodku an granke nacionalistične jeze.

Kar smo prestopil mejo, nie ratalo nič posebnega in smo se ku odsapnili an šli napri z našim dielom še buj kuražno ku pried. Pred nam se je parkazala čedna an upeštana staza, ki so jo rabli "graničarji", kar so ahtal, de nobedan ne "pretarga" tisto nit, ki nas je ločila, pa vsak je opazu, de sviet je biu ku naš, da bukve so imiele perja zelene kot naše, da kuos je imeu štimo an uižo kot naši kuosi, da zrak je biu liep an čedan, ku na naši Briezi, ki smo jo malo

pried pustil za nam. Smo naglo predarli skuoze nieke malekove garme in smo najdli šaroko pot skor čedno, ki tu an magnjen nas je parpejala na začetku vasi Livek.

Na planji smo se spet ustavili, položili naše orodje za liesku garim, se no malo postrojil in se spustil pruoti vasi, naravno v oštarijo, ki tekrat je bla šele odparta in za bankam se mi zdi, da je biu en Joško, ki nas je pogledu, ku da bi vidu kaki čudež. Smo naročil an kup staklenc pive an Miljo je začeu guorit z niekim parjateljem in mu poviedu, duo smo an kuo smo paršli v Livek. Tu an žlag se je vse spremenilo, vsi so se parbližal an začel se skorduvat z nami, četudi se niesmo poznali. Hitro je ratu senjam in težkuo smo se rešili tistega parvega objema, ki nam je jasno pokazu, da tisti dan smo odparli pot za veliko in bogato prijateljstvo, ki po desetih lietih še veseli našo vsakolietno srečanje. (A. K.)

An za zadnjo vam poviem še za an čudež, ki se je zgodiu na teli stazi, no malo gor mimo Plaznice. Tam so bli naštimal železno nit an so spuščal darva skor du vas, tam kjer pravemo Ta za seucam. Je blu v zimskim času, an mraz, an se je skor ledilo, pa za spuščat na kljuko je blu treba vezat mokar mah pred kljuko, da je buj teklo brieme an da se nie ustavjalo na luhtu. Tole dielo je opravju an mladenč, ki je imeu oku osamnajst liet, zlo frišan an ročan. Pa tu an magnjen, ne viem kuo, se mu je popuzinlo, grede ki je vezu, an za na past se je parjeu za nit. Nit je bla opuzna, morebit da voda, ki je bla v mokrim mahu, je bla že polejena, takuo buogi mladenč je začeu tec dol po nit. Že takoj pod nitjo je začelo no majhano čelo an nie blu moc skočit na tla. Tisti, ki so basal brieme, so videl vse tuole, pa mu nieso mogli pomat, an on je šu dol po nit, zmieram buj naglo, an se nie mu ustavn. "Daržaj se tarduo!" so uekal, pa nasrečni puober je le šu ... Kar nie mu vic, se je spustu an je zagarmeu dol pod čelo. Obupani so letiel dol h njemu, prepričani, da se je ubu, pa kar so paršli do njega, so z velikim čudenjem se ustavli an ga gledal. Mladenč se je sam zadaru, no malo opraskan an prestrašen, pa zdrev ku viverca, an se je začeu posmihovat. Nič mu nie blu, četudi je zleteu kakih triintrideset metru od nit do tli. Sa so z varcam zmierli tele strašan skok, ki samuo ga gledat se zdi nemogoče, da more an človek ga napravt an ostat brez obedne škode na telesu. Tam, kako lieto potle, je tisti puober napravo majhano znamunje Materi Božji za gnado, ki mu je napravla, ko ga je rešila iz velike nasrecje. Tele človek se imenuje Renato, pa vam na vic poviem, sa je še živ an zdrev nieke po sviete ... Če cje, naj vam sam povie še ki an tudi, kje je napravo tisto znamunje ... (A. Štiefnu)

Hvala Aldo za idejo! (Novi M. 28.08.2003)

Letos mineva 10 let, odkar je bil organiziran prvi Pohod prijateljstva iz Topolovega na Livek in obratno. Zato je prav, da se spomnimo te okrogle obletnice.

Pa pogledjmo kako se je začelo.

Na Tržaški banki v Čedadu je pred deset letjem delal Aldo Clodig. Ni ga treba posebej predstavljati, saj ga pozna cela Benečija. Prav tako je poznan v Posočju, saj je duša kulturnega utripa Benečije, predvsem Rečanske doline.

V začetku leta 1994 sva se srečala v njegovi pisarni na čedadjski banki. Pogovarjala sva se o sodelovanju Posočja in Benečije na kulturnem področju.

Tedaj sem bil "ašešor" na tolminski občini, zadolžen tudi za kulturo. Pa mi Aldo predlaga, da bi bilo zelo lepo, nekaj novega, če bi organizirali pohod iz vasi Topolovo na Livek kar čez zeleno mejo. Rekel je, "po tisti poti po kateri so hodili naši te stari". Ideja mi je bila všeč in sem takoj dal svoj pristanek. Domenila sva se, da bosta pohoda iz Topolovega na Livek in iz Livka v Topolovo organizirala v okviru prireditev Postaje Topolovo.

Priprave so takoj stekle. Livški fantje in puobi iz Rečanske doline so očistili zaraslo pot, ki povezuje Topolovo z Livkom.

Na slovenskega ministra za notrenje zadeve Ivana Bizjaka sem naslovil prošnjo za dovoljenje prehoda čez zeleno mejo. Odobritev je prišla kmalu in tako so bile formalnosti opravljene. Iz Topolovega so beneški prijatelji prišli na prvi obisk 17. julija 1994.

Bil je nepozaben dogodek, ko so v koloni prihajali po stezi iz beneške strani. Livčani so jih prisrčno pričakali, saj je dogodek imel velik simboličen pomen. Nekdaj pretrgane vezi in poti so bile tudi z blagoslovom sklovenskih in italijanskih oblasti ponovno vzpostavljene. Čez mesec dni, 14. avgusta, se je kolona pomikala v obratni smeri. Livčani, pa tudi mnogo pohodnikov iz drugih krajev Posočja, je doživelo nepozaben sprejem v Topolovem. Pogostili so nas kot kakšni svatbi.

Aldo in njegovi sodelavci so bili vidno veseli. Zamisel je bila dobra. Prijela se je in iz leta v leto se vrstijo pohodi z ene na drugo stran.

Nekdaj zarasla pot, ne samo tista gozdna, je očiščena.

Sklenjena so nove prijateljstva. Pokazalo se je, da če je ideja dobra, če je volja na obeh straneh, potem je tudi uspeh zajamčen.

Zatorej Aldo, hvala za izvrstno idejo, zagnanost in vizionarstvo.

Hvala Livčanom in prijateljem iz Rečanske doline. Hvala vsem, ki so pomagali premagovati mejo in pregrade med sosedi in dobromislečimi ljudi. (Zdravko Likar)

Kulturno društvo/Circolo culturale Rečan
(Lesa/Liessa –Garmak/Grimacco)

Uredila/realizzazione: **Aldo Klodič, Margherita Trusgnach**

Slike/foto: **Al & Ma**

Zahvalmo za sodelovanje/Ringraziamo per la collaborazione:
Alfonso Trusgnach Štiefnu, Renzo Gariup Žnidarju e Živa Gruden

I versi che introducono i capitoli sono tratti da "Livsko Jezero - episka pesem" del 1912 di **Anton Klodič Sabladski**

Izdajo knige je omogočilo **Ministrstvo za Kulturo R.S.**